

Социальные проблемы страны в сфере занятости и возможности их преодоления:

- Рост ВВП на душу населения за долгосрочный период сочетается с негативным структурными изменениями в его занятости, вектор направленности которых удаляется от структурного соответствия экономике развитых стран. Значительное увеличение численности занятых в сельском хозяйстве (11% за 10 лет) при уменьшении доли промышленности и сферы услуг.

- Рост бюджетных расходов на социальные цели (в т. ч. на программы занятости населения) более низкими темпами, чем на правоохранительные органы, внутреннюю безопасность и государственное управление.

- Наиболее значительно уменьшились в структуре занятости населения такие важнейшие для инновационно-информационной экономики виды экономической деятельности, как обрабатывающая промышленность (-3,29%), строительство (-0,26%), транспорт и связь (-0,82%), а также сферы, отвечающие за качество человеческого капитала: образование (-2,08%), здравоохранение (-1,93%), социальные и индивидуальные услуги (-2,36%). При этом положительный прирост (0,06%) наблюдается в сфере государственного управления.

- Масштабы и качество программ профессиональной переподготовки и переобучения остаются неудовлетворительными. Численность участвующих в программах общественных работ в 7,4 раза больше численности трудоустроенных после программ переобучения. Затраты на одного участника программ профессиональной подготовки очень низкие – 7-8 тыс. на 1 человека.

- Уровень молодежной безработицы во всех городах области выше, чем общей безработицы. Это следствие диспропорции спроса и предложения на локальных рынках труда и внутрирегиональной миграции молодежи из сельской местности в города, которая не всегда оканчивается трудоустройством в силу низкой квалификации или её отсутствия.

УДК 339.9

- Уровень долгосрочной безработицы остается высоким. Частично это связано с требованиями регистрации в отделах занятости граждан, претендующих на социальную помощь. Для этой группы также целесообразно увеличивать масштабы и качество профессиональной подготовки и последующего трудоустройства. Для возрастной долгосрочной безработицы целесообразно сохранять общественные работы.

- Процесс увеличения доли самозанятого населения в сельской местности имеет обратную сторону. Согласно официальному международному определению самозанятости граница дохода для самозанятых не указана. В результате в сельской местности факт наличия личного подсобного хозяйства является основанием для признания человека самозанятым, что не мешает ему иметь доход ниже черты бедности и обращаться за адресной социальной помощью. Сложившаяся ситуация снижает четкость картины бедности и мешает бороться с бедностью, т.к. индикаторы процесса ложные и формально бедности нет, а фактически она не снижается.

1. Уровень жизни населения и бедность в Казахстане // Статистический сборник Агентства по статистике Республики Казахстан. – 2009.
2. Говорова Н. Занятость в постиндустриальном мире. / Н.Говорова // МЭ и МО. – 2003. – № 12. – С.35-41. 3. Гимпельсон В. Нестандартная занятость и российский рынок труда / В. Гимпельсон, Р. Квалепюшников // Вопросы экономики. – 2006. – №1. – С. 121 – 144. 4. Экономические тенденции в странах Европы и Северной Америки. ООН. ЕЭК – 2005. 5. Вишневская Н. Рынок рабочей силы в ретроспективе XX столетия. / Н. Вишневская // МЭ и МО. – 2005. – № 11. – С.52-61. 6. Астапов К. Стратегия развития в постиндустриальной экономике / Астапов К. // МЭ и МО. – 2006. – № 2. – С.57. 7. Основные индикаторы рынка труда в Казахстане. Агентство Республики Казахстан по статистике, 2010.
8. OECDMainEconomicIndicators.January, 2007.

Надійшла до редколегії 18.06.12

В. Нойманн, д-р екон. наук, проф. (КНУ імені Тараса Шевченка),
Т. Семенко (КНУ імені Тараса Шевченка)

ДОСВІД РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО БІЗНЕСУ В НІМЕЧЧИНІ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Наведено основні показники та розкрито особливості, а також набутий досвід функціонування зеленого бізнесу у Федеративній Республіці Німеччини. Розглянуто можливість використання сучасних екологічно чистих технологій в Україні.

Ключові слова: зелений бізнес, рентабельність, відновлювальні джерела енергії.

Приведены основные показатели и раскрыты особенности, а также приобретенный опыт функционирования зеленого бизнеса в Федеративной Республике Германии. Рассмотрена возможность использования современных экологически чистых технологий в Украине.

Ключевые слова: зеленый бизнес, рентабельность, обновительные источники энергии.

Basic indexes over are brought and features, and also purchased experience of functioning of green business, are exposed in Federal Republic to Germany. Possibility of the use of modern environmentally clean technologies is considered in Ukraine.

Keywords: green business, profitability, energy sources.

Інтенсивне та екстенсивне економічне зростання передбачає збільшення обсягів виробництва, що негативно позначається на стані навколишнього природного середовища внаслідок збільшення потужностей виробничих підприємств, що призводить до збільшення викидів у атмосферу. Тому Міжнародна комісія з навколишнього середовища та розвитку у 1987 р. запровадила нову концепцію існування людства – сталий розвиток. Ця концепція покликана стимулювати економічне зростання країн світу одночасно з покращенням екологічної якості продукції та збереження навколишнього середовища. Одним з найвагоміших інструментів реалізації цієї концепції є зелений бізнес, який набув у Федерати-

вній Республіці Німеччина широкого застосування. В умовах глобальної зміни клімату, посилення нестачі природних ресурсів та зростання цін на них, а також подальшого зростання населення ведеться гостра дискусія щодо поглядів на "зелену економіку" та шляхів переходу до неї.

Питанням впливу "зелених технологій" та "зелених реорганізацій" на структуру та розвиток економіки присвячені праці У. Вайцзеккера, М. Сміта. К. Харгровса, Процес глобально орієнтованих перетворень від "коричневої" до "зеленої" економіки висвітлені у працях Е. Ривкіна.

Метою статті є висвітлення досвіду Федеративної Республіки Німеччина щодо запровадження та викори-

стання зелених технологій, а також формулювання пропозицій щодо їх використання в Україні.

Ідеологія зеленого бізнесу передбачає потребу покращення стану навколишнього середовища, забезпечуючи одночасно і економічний розвиток. Як забруднювач, промисловість зажди була в центрі уваги природоохоронного регулювання. Як економічний агент, джерело зайнятості та ключовий чинник економічного та соціального добробуту, цей сектор не може залишитися без змін. Для того, щоб вирішувати проблеми сьогодення, забезпечувати економічний розвиток при збереженні високого рівня якості довкілля, було зроблено ставку на екологізацію ("озеленення") промисловості, вивільняючи потенціал екологічно збалансованого підприємництва. Цей аргумент було чітко визначено в основних стратегічних документах на міжнародному та регіональних рівнях, і на разі визначаються шляхи реалізації планів створення сприятливих умов і стимулів для цього.

Після сплеску економічної кризи, "озеленення" економіки було визнано міжнародними організаціями та країнами, що розвиваються, як шлях до відродження, що дозволяє не тільки відновити темпи зростання до кризового рівня, але й збільшити їх. Наприклад, у відповідь на фінансову та економічну кризу, в жовтні 2008 р. Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) закликала до "Нової глобальної зеленої угоди" з метою "відновлення світової економіки та підвищення зайнятості, з одночасним прискоренням боротьби зі змінами клімату, деградацією навколишнього середовища та бідності". Була проголошена Ініціатива зеленої економіки "для надання допомоги урядами в "озелененні" економіки шляхом перебудови та переорієнтації політики, інвестицій і витрат на ряд секторів, таких як екологічно чисті технології, відновлювані джерела енергії, послуги з водопостачання, зелений транспорт, управління відходами, "зелені" будівлі та стале сільське і лісове господарство".

У червні 2009 р. Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) було прийнято Декларацію

про "Зелене зростання", яка орієнтована на максимізацію соціальної та екологічної користі фінансових пакетів, які розробляються для виходу країн-членів з фінансової кризи. Копенгагенська угода щодо запобігання змінам клімату, запропонована в грудні 2009 р., посилила хвилю зеленої економіки, закликаючи до низьковуглецевого зростання та низьковуглецевої економіки. У грудні 2009 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла рішення включити до програми Конференції ООН зі сталого розвитку у 2012 р., відому як "Саміт Землі Ріо+20", зелену економіку як одну із ключових тем. HSBS та Deutsche Bank прогнозує, що через десять років "зелені" інвестиції в енергетику перевищать 500 млрд. дол. на рік – більше, ніж аерокосмічна та оборонна промисловість разом взяті, а чистий енергетичний ринок сягне обсягів 2 трлн. дол. США.

Важливу роль у підвищенні обізнаності та сприянні екологізації економіки в цілому та промисловості зокрема, відіграють міжнародні організації та структури ООН (наприклад, ЮНІДО, ЮНЕП, ПРООН, ЄЕК ООН і т.п.). Ключовим рушієм для "озеленення" економіки, як зазначено ООН, є забезпечення можливостей інвестування для фінансування переходу до ресурсоефективнішої діяльності.

Однією з провідних країн світу у запровадженні та використанні екологічно-чистих технологій є Федеративна Республіка Німеччина. Так в галузі екологічної промисловості працює понад 1,5 млн. осіб, а частка ФРН у світовому ринку природоохоронних технологій та продуктів складає близько 16%. В 2009 р. Федеральним урядом було ухвалено енергетичну концепцію. Згідно з нею Німеччина має стати в майбутньому при збереженні конкурентоспроможних цін на енергоносії однією із найбільш енергоефективних та екологічно сприятливих країн світу. Основні показники розвитку зеленого бізнесу в Німеччині наведені в табл.

Розвиток зеленого бізнесу у Федеративній Республіці Німеччина, за результатами анкетного обстеження підприємств у 2008 р., у % до загальної чисельності відповідей

Показник	%
Частка власного виробництва продукції в зеленій індустрії на території ФРН	65
Частка виробництва екологічної продукції в зеленій індустрії іноземного виробництва	35
Частка власного виробництва екологічної продукції на території ФРН в автомобільній промисловості	22
Частка виробництва екологічної продукції автомобільній промисловості іноземного виробництва	78
Частка підприємств з нульовою рентабельністю	18
Частка підприємств з рентабельністю більше 10 %	17
Частка підприємств зеленої промисловості ФРН з річним оборотом менше 10 млн. євро	74
Частка підприємств зеленої промисловості ФРН з річним оборотом менше 10 – 50млн. євро	14
Частка підприємств зеленої промисловості ФРН з річним оборотом більше 50 млн. євро	12

З 2002 р. в Німеччині діє "Національна стратегія стійкого розвитку" Федерального уряду [4], згідно якої складаються звіти про хід робіт і досягнуті результати. Вона спрямована, з одного боку, на економічний добробут на основі екологічно і соціально прийнятнього зростання економіки з метою поліпшення якості життя і з іншого боку, на збереження здорового довкілля як передумову хорошого життя [FB, 2012, с.25]. Екологічно стійке економічне зростання пов'язане з вимогою поступової відмови від використання природних ресурсів. Мета полягає в тому, щоб досягти більш високих результатів економічного зростання при одночасному скороченні об'єму споживання ресурсів. Таким чином, підвищення ефективності використання ресурсів по усьому ланцюжку створення вартості, включаючи видобування сировини, створення ресурсозберігаючим способом дизайну продуктів, ефективне використання ма-

теріалу в процесі виробництва, а також завершення кругообігу матеріалу за рахунок повторного використання і ресайклінга має велике економічне значення і одночасно є драйвером впровадження інновацій і ефективних технологій.

ОЗСР-Огляд результативності екологічної діяльності Німеччини у 2012 р. [13] вказує на те, що вона має один з найвищих рівнів використання природних ресурсів в країнах ОЗСР з 48% приростом ВВП на одиницю початкової сировини в період 1994-2010 рр. Німеччина також є однією з небагатьох країн, якій вдалося в 2000 р. повне розчеплення викидів парникових газів. Скорочення викидів парникових газів на 24% перевищило поставлену перед Німеччиною у рамках Кіотського протоколу мету – зменшити за 2008-2012 рр. в порівнянні з 1990 р. викиди на 21%. Виконання добровільної додаткової обіцянки Федерального уряду скоротити викиди на 40%

до 2020 р., вимагає подальших значних зусиль, передусім в області дослідження і використання можливостей підвищення ефективності ресурсів в якості постачальника додаткових джерел енергії і сировини. Велике практичне значення має відповідь на питання, як вплив має підвищення ефективності використання ресурсів. Тому, що підвищення ефективності якого-небудь виду ресурсу не обов'язково призводить до зниження його абсолютного споживання, навпаки, використовується для швидшого зростання із споживанням більшої кількості ресурсів. Таким чином, не досягається можливого поліпшення стану навколишнього середовища. Цей ефект відомий як "Ребаунд-ефект" (англ. Rebound – Effekt). Наприклад, в Німеччині, незважаючи на зниження енерго-інтенсивності виробництва з 2000 по 2008 рр. на 8,9%, споживання енергії в секторі виробництва виросло на 1,8% на користь зростання економіки. У довгостроковій перспективі в середньому потрібно виходити з 50%-го загальногосподарського "Ребаунд-ефекту" [8]. Вплив цін на "Ребаунд-ефект" до кінця не досліджено і тому, як і раніше, заслуговує на увагу. Таким чином, Ребаунд-ефект залишається однією з важливих тем міжнародних дискусій, а дослідження екологічного менеджменту є актуальним завданням 21-го століття.

Німецька держава створює необхідні рамкові умови і стимул-реакції для екологічних інновацій і розвитку інтернаціональної конкурентоздатної зеленої індустрії і зеленого бізнесу. Прийнято екологічне законодавство, яке безперервно удосконалюється. У тісному союзі діє екологічна і інвестиційна політики, які наближаються до завдань екологічної промислової політики. Створюються інноваційні і інвестиційні стимули для розширення зеленого бізнесу. Поєднання безлічі регулюючих і ринкових екологічних інструментів держави служить для заохочення впровадження екологічних інновацій. Таким чином підкріплюється пропозиція інноваційних продуктів і технологій і створюється додатковий попит. Метою заохочувального державного фінансування досліджень є трансферт технології і поширення ефективних і екологічно безпечних технологій, а також створення і освоєння нових екологотехнологічних ринків. Найбільший вклад в загальні макроекономічні витрати на охорону довкілля у розмірі 1,4% валового внутрішнього продукту несуть державні і приватизовані (колишні державні) підприємства – в цілому близько 80 %, на виробничий сектор припадає лише 20 % [10; с. 10]. Обсяг виробництва екологічної продукції досяг в 2008 р. майже 76 млрд. євро. Обороти сектора екологічних товарів і послуг складав у 2009 р. від 1,9% до 5% ВВП [13; с. 3]. Інші джерела оцінюють цю долю в 14% ВВП в 2020 р., виходячи з 8% в 2007 р. [12]. Таким чином, галузь могла б щорік мати близько 7,7% зростання і до 2020 р. досягла б обсягу виробництва 300 млрд. євро [13; с. 3], що представляє величезний потенціал для економічного зростання і зайнятості.

Чисельність зайнятих в зеленій індустрії складала близько 2 млн. осіб в 2008 р., що відповідає 4,8% всіх зайнятих в Німеччині. Зростання зайнятості відбувається в першу чергу, за рахунок розширення сектора поновлюваних джерел енергії, експорту екологічних товарів і послуг. Зайнятість в секторі поновлюваних джерел енергії збільшилася в період між 2002 і 2010 рр. більше, ніж в три рази, досягнувши більше 370 тис. чоловік, що на 15% більше, ніж в 2008 р. Не зважаючи на такий показник зайнятості існує проблема дефіциту кваліфікованого "зеленого" персоналу в Німеччині. Це відбувається за рахунок погіршення демографічної ситуації, що ставить під загрозу багато "зелених" проектів з охорони довкілля і "зеленого" бізнесу та підвищує відповідаль-

ність підприємств за професійну освіту, перекваліфікацію і підвищення кваліфікації власних працівників. Для вирішення цієї проблеми основним завданням менеджменту є підбір фахівців в Німеччині або за кордоном. Досвід показує, що обмежуючим чинником є не величина заробітної плати, а наявність високої кваліфікації і досвід роботи в цій сфері. До можливих альтернатив вирішення цієї проблеми відноситься використання аутсорсинга, розміщення підприємства або створення нової бізнес-структури за кордоном там, де зустрічаються фахівці відповідного профілю, кваліфікації і досвіду.

В 2009 р. Німеччина стала провідним експортером світу екологічних товарів і займала 15,4% світового ринку. За нею йдуть США (13,6 %), Китай (11,8 %), Японія, Великобританія і Франція [10; с. 9]. В 2009 р. третина німецьких екологічних товарів і послуг були виготовлені на експорт, у тому числі фотоелектричні системи, вітрові турбіни і продукти для теплоізоляції. Головною рушійною силою цього динамічного розвитку був і залишається сектор відновлювальних джерел енергії.

Величезний виклик для німецького "зеленого" бізнесу полягає в тому, щоб закріпити і збільшити технологічний прорив на основі зростаючого науково-технічного і технологічного ноу-хау, використати досягнуті переваги в міжнародному змаганні на шляху до технологічного лідерства і перетворити їх на "зелене" економічне зростання. Привабливість "зеленої" індустрії, її відмінний імідж і зростаюча рентабельність – важливі причини появи сильних конкурентів, що здійснюють диверсифікацію бізнесу шляхом розширення номенклатури виробів, поглинання конкурентів. Їх число нині складає приблизно третину від загального числа "зелених" підприємств в Німеччині.

В Україні інформація про розмір "зеленого" бізнесу фактично відсутня та є дуже складною для обрахунку. По-перше, не існує систем збору статистичної інформації стосовно відслідковування розвитку цього інноваційного сектору, що швидко розвивається. По-друге, спроби дослідити розмір сектору стикаються із відсутністю належної класифікації економічних видів діяльності. Тим не менше, Україна має величезний потенціал для розвитку вказаного бізнесу. Теперішній стан із застарілими технологіями, нагальною необхідністю скорочення ресурсної та енергетичної залежності основних галузей промисловості країни дозволяє давати оцінки потенціалу зелених послуг та технологій у більше, ніж в 120 млрд. євро. Найбільшу питому вагу мають технології з енергозбереження та зміни клімату з прогнозованим розміром 199 млрд. євро, після чого йде управління відходами з 831 млн. євро та обладнання із водоочиснення – 600 млн. євро. Останні дослідження розміру сектору екологічних товарів та послуг в Україні показали, що мінімальний розмір СЕТП в 2006 р. склав 112,6 млрд. грн. (22,6 млрд. дол. США), що значно вище, ніж 18 млрд. грн. (\$3,6 млрд.) в 2005 р., 17,6 млрд. грн. (3,5 млрд. дол.) в 2004 р. Дві третини відносяться до групи управління ресурсами, і одна третя – до групи захисту довкілля.

Отже, для успішного функціонування "зеленого" бізнесу в Україні потрібне його державне стимулювання, а не навпаки, коли екологічно шкідливі галузі, такі як вугледобування, металургія субсидуються з держбюджету. Компанії для започаткування "зеленого" бізнесу потребують дешевих кредитів і податкових пільг. Окрім цього, важливо підвищити екологічний податок, створити належну нормативно-правову базу та стандарти, зробити прозорою системою ціно- та тарифоутворення енергоносіїв. Вказані пропозиції стимулюватимуть підприємства використовувати у своїй діяльності "зелені"

технології, що дасть змогу підвищити конкурентноздатність вітчизняних товарів на світовому ринку.

1. U. V. Weizsäcker, K. Hargroves, M. H. Smith: Faktor Fünf. Die Formel für nachhaltiges Wachstum, Droemer Verlag, München, 2010. – 432 p.
2. Rifkin J. Die dritte industrielle Revolution. Die Zukunft der Wirtschaft nach dem Atomzeitalter, Campus Verlag, Frankfurt am Main / New York, 2011. – 303 p.
3. Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication. UNEP. 2011. – 631 p. – Режим доступу: http://www.unep.org/greeneconomy/Portals/88/documents/ger/ger_final_dec_2011/Green%20EconomyReport_Final_Dec2011.pdf – назва с екрана.
4. Die Bundesregierung (2002): Perspektiven für Deutschland – Unsere Strategie für eine nachhaltige Entwicklung. – Режим доступу: <http://www.nachhaltigkeitsrat.de/de/der-rat/strategie/strategie-2002/> – назва с екрана.
5. Die Bundesregierung (2012): Nationale Nachhaltigkeitsstrategie. Fortschrittsbericht 2012. Berlin, 2012. – 264 p.
6. Umweltprüfbericht: Deutschland ist Labor für grünes Wachstum. OECD. Berlin / Paris – 31.05.2012. – Режим доступу: http://www.oecd.org/document/0,3455,de_34968570_35008905_50424819_1_1_1_1,00.html – назва с екрана.
7. Khazzoom J. D. Economic implications of mandated efficiency standards for household appliances. The Energy Journal, 1980. – Vol. 1. – pp. 21-40.

8. Santarius T. Der Rebound-Effekt. Über die unerwünschten Folgen der erwünschten Energieeffizienz. Impulse zur WachstumsWende – 2012. – № 5. – 30 p. – Режим доступу: http://www.wupperinst.org/uploads/tx_wibeitrag/Impulse5.pdf – назва с екрана.
9. Legler H., Krawczyk O., Walz R., Eichhammer W., Frietsch R. Wirtschaftsfaktor Umweltschutz – Leistungsfähigkeit der deutschen Umwelt- und Klimaschutzwirtschaft im internationalen Vergleich. Umweltbundesamt, Texte 16-06, Dessau, 2006.
10. Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit (2011): Umweltwirtschaftsbericht 2011. – Berlin, 2011. – 204 p.
11. Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit (2009): Umweltwirtschaftsbericht 2009. – Berlin, 2009. – 154 p.
12. Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit (2009): GreenTechmade in Germany 2.0: Umwelttechnologie-Atlas für Deutschland. Verlag Vahlen, München, 2009. – 412 p.
13. OECD-Umweltprüfbericht: Deutschland 2012 – Highlights. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/env/examenspays/allemanne> – назва с екрана.
14. Глосарій зеленого бізнесу: українсько-німецько-російсько-англійський / Базилевич В., Вальтер Д., Хартманн В., Нойманн В. та ін.; наук. ред. Базилевич В., Вальтер Д. К.: Знання, 2010. 518 с.

Надійшла до редколегії 10.07.12

УДК 338.43 (574)

М. Каменова, д-р экон. наук, проф. (Карагандинский экон. ун-т Казпотребсоюза)

ФАКТОРЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА КАЗАХСТАНА

Розглянуто економічні, екологічні та соціальні аспекти сталого розвитку. Досліджено основні шляхи підвищення стійкості АПК: індустріалізація, модернізація, будівництво інфраструктури, удосконалення державного регулювання, створення конкурентних переваг.

Ключові слова: сталій розвиток, компоненти сталого розвитку, індустріалізація, модернізація, конкурентні переваги.

Рассмотрены экономические, экологические и социальные аспекты устойчивого развития. Исследованы основные пути повышения устойчивости АПК: индустриализация, модернизация, строительство инфраструктуры, совершенствование государственного регулирования, создание конкурентных преимуществ.

Ключевые слова: устойчивое развитие, компоненты устойчивого развития, индустриализация, модернизация, конкурентные преимущества.

Economic, ecological and social aspects of stable development are investigated in the given article. The main ways of improving stability of such as industrialization, modernization, construction of infrastructure, government regulation improvement, making competitive advantages.

Key words: stable development, the components of stable development, industrialization, modernization, competitive advantages.

Термин "устойчивое развитие" получил распространение в связи с выдвинутой на рубеже 80-90 годов XX в. концепцией устойчивого развития, явившейся попыткой дать научно обоснованный ответ на глобальные вызовы времени. Она имеет длительную историю становления: от учения В.И. Вернадского о ноосфере (20-30 г.) и докладов Римского клуба (70-80 г.) Всемирной Комиссии ООН по окружающей среде и развитию 1987 г. до Конференции ООН 1992 г. в Рио-де-Жанейро, где были приняты основополагающие документы в области устойчивого развития.

Под устойчивым развитием понимают такое развитие, которое удовлетворяет потребности настоящего времени, но не ставит под угрозу способность будущих поколений удовлетворять свои собственные потребности [1]. *Устойчивое развитие* – это процесс, требующий преобразований в экономическом развитии, при котором направления инвестиций, использование ресурсов: материальных, финансовых и трудовых, стратегия развития, институциональные преобразования взаимосвязаны и направлены на удовлетворение растущих потребностей общества. В Казахстане идея устойчивого развития рассматривается на уровне государственной стратегии. В 2007 г. принята Концепция перехода республики к устойчивому развитию на 2007-2024 г. Целью Концепции является достижение баланса экономических, социальных, экологических и политических аспектов развития страны как основы повышения качества жизни и обеспечения ее конкурентоспособности в долгосрочной перспективе [2].

Концепция включает три компонента: *экономический, экологический и социальный*. Экономический компонент предполагает постоянный устойчивый рост ВВП в целом и на душу населения на основе достиже-

ний НТП применения новейших технологий, структурных изменений в национальной экономике. Экологическая составляющая устойчивого развития обеспечивает целостность биологических и физических природных систем. При этом рост валового внутреннего продукта и благосостояния людей не должны достигаться за счет эксплуатации и ухудшения состояния окружающей среды. Социальная составляющая направлена на человеческое развитие, сохранение и развитие общественных и культурных систем. Именно качество человеческих ресурсов как в государственном, так и в частном секторе определяет конкурентоспособность и место страны в мировом рейтинге. С этим вопросом связаны уровень и качество жизни населения, состояние системы образования, здоровья граждан Казахстана, качество предоставляемых государственных услуг, трудовая и демографическая политика, а также нравственный облик казахстанцев, их ценностные ориентиры. Концепция устойчивого развития предполагает согласованность экономического, экологического и человеческого развития, в результате чего должны быть достигнуты не только долговременные и стабильные темпы роста ВВП, но и высокая эффективность использования ресурсов, прогрессивные структурные сдвиги, рост конкурентоспособности экономики за счет внедрения научных-технических новшеств. На современном этапе выдвинуты качественно новые задачи – повышение конкурентоспособности и качества человеческих ресурсов страны как стратегического ресурса государства.

В последние годы экономика Казахстана развивается динамично, отмечается рост денежных доходов населения и занятости. Республику считают лидером среди стран СНГ по количеству проводимых реформ и показателям роста экономики. По данным табл. 1, за